

DANSK-ESTISK SELSKAB

TAANI-EESTI SELTS DANISH-ESTONIAN SOCIETY

Nummer 84 november 2025

ISSN 1600-826X

Løssalgspris kr. 40,00

Tak til formand i 35 år og stifter af Dansk-Estisk Selskab, Ulrich Holstein-Holsteinborg

Den 5. september fejrede vi ham og hans halvlivslange engagement i DES. Fra venstre Jeanette Thomsen, Vagn Jensen, Albert Sundgaard, Klaus Elmo Petersen, Mads Michael Hastrup Nilsson, Marianne Engel Jasper, Elin Sundgaard, Ulrich Holstein, Monica Holstein, Jane Christoffersen, Jens Peen, Ulla Søderberg Peen, Ole Christoffersen, Michael Clemmesen, Silvi Teesalu, Siems Siemssen, Claus Johansen.

DES-Nyt, tidsskrift for Dansk-Estisk Selskab

Artikler i DES-Nyt udtrykker ikke selskabets holdning, men er et forsøg på at beskrive de mangeartede forbindelser mellem Danmark og Estland.

DES-Nyt udsendes til medlemmer af Dansk-Estisk Selskab. Løssalgpris kr. 40.

Ansv. redaktør er Peter Kyhn, Elin Sundgaard er redaktørassistent.

Indlæg fra læserne er meget velkomne og kan sendes (e-mail) til redaktøren:

Peter Kyhn, Mannarp 4533, S-242 94 Hörby

Mail: peter@horby.nu

Medlemskab tegnes ved henvendelse til bestyrelsens medlemmer (se følgende side).

Selskabets hjemmeside: www.danskestiskselskab.dk

Kontingent er kr. 200,- for personligt medlemskab, kr. 350,- for husstandsmedlemskab og kr. 800,- for firmamedlemskab. Indbetales på DES' konto i Danske Bank 0612 5805604168 (IBAN-kontonummer: DK8930005805604168 og BIC (SWIFT-adresse): DABADKKK) eller via Mobilepay til 21693311. Husk at notere dit NAVN ved indbetalingen.

Medlemmer inviteres til selskabets arrangementer samt modtager

Dansk-Estisk selskabs tidsskrift, DES-Nyt. ISSN 1600-826X

Oplag 150 eksemplarer. Redaktionen sluttede den 17. november 2025.

Tryk: Reklameekspressen, Bornholm.

BESTYRELSEN

Redaktør, cand.mag. Peter Kyhn
(formand)
Tlf. +46 702 312280
peter@horby.nu

Advokat, konsul
Claus Emil Engel Johansen
Tlf. 31 18 11 15
cj@askt.dk

Lektor, cand.merc. Jeanette Thomsen
(næstformand)
Tlf. 20 49 56 53
jeanettethomsen8@gmail.com

Rejsebureauleder
Ole M. Rasmussen
Tlf. +372 51 30 720
ole@panbaltica.eu

Fhv. lektor, ph.d. Elin Sundgaard
(kasserer og redaktørassistent)
Tlf. 21 69 33 11
elinsundgaard@ymail.com

Forfatter, rejseleder, cand. oecon.
Mads Michael Hastrup Nilsson
Tlf. +372 50 79 971
mads_michael@panbaltica.com

Civiløkonom Ole Christoffersen
Tlf. 40 86 85 31
olc@danskerhverv.dk

Direktør Vagn Koch Jensen (suppl.)
Tlf. 29 99 91 91
vagn@kochjensen.dk

Generalforsamling 2025

Af Jeanette Thomsen

Den 25. juni afholdt DES generalforsamling på Estlands ambassade, der venligt havde stillet både lokaler og traktement til rådighed.

Formand Ulrich Holstein-Holsteinborg bød velkommen til generalforsamlingen på ambassaden.

Til februar flytter ambassaden til nye lokaler, så denne gang var den sidste DES generalforsamling i Frederiksgade.

Valgt til dirigent blev Jan Kozon og til referent Jeanette Thomsen.

Formanden introducerede de fremmødte bestyrelsesmedlemmer.

Næstformand Peter Kyhn er ansvarshavende redaktør for DES-Nyt, der blev udsendt første gang i 1992. Jeanette Thomsen har medvirket til at igangsætte internationale netværk og aktiviteter. Elin Sundgaard er regnskabsfører og medudgiver af DES-Nyt samt webmaster. Jens Peen deltog efter indledningen.

Dirigenten konstaterede, at indkaldelsen var sket i rette tid (14 dage).

1. Beretning for året 2024

Formanden fortalte, at der er kapacitetsudfordringer i foreningen til at gennemføre aktiviteter, som man gerne ville.

Formanden henviste til den første artikel i DES-Nyt, november 2024 "Ny regering efter Kaja Kallas" af Mads Michael Hastrup Nilsson, som en yderst læseværdig artikel og en tilskyndelse til at blive medlem. Alle DES-Nyt ligger

forsvarligt under lås og slå på Holsteinborg.

Bestyrelsen arbejder kontinuerligt fra bestyrelsesmøde til bestyrelsesmøde.

Formanden nævnte udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen som den mest aktive i Baltikum.

Man er velkommen til at henvende sig, og helst skriftligt, til formanden.

Bernadette Preben-Hansen spurgte til om der er pligtaflevering i to eksemplarer til Det Kongelige Bibliotek. Det bekræftede Peter, at der er. Hendes andet spørgsmål var til hjemmesiden, om de tidligere numre fandtes på hjemmesiden. Webmaster Elin fortalte om arbejdet med at oprette en ny hjemmeside, som gik i luften den 11. juni i år; www.danskestiskselskab.dk. Den gamle hjemmeside lukkes ned, dog med adgang for webmasteren til at hente billedmateriale mv. over et par måneder endnu.

Jeanette berettede kort om internationale relationer. DES er fra april repræsenteret som suppleant ved Jeanette i NGO-Netværket for internationalt projektarbejde (<https://ngo-netvaerk.dk>). Hun sidder i deres nyoprettede kommunikationsudvalg. Deres studieture (betalt af EU's Erasmus Plus-program) kan alle, som er privat medlem eller er organisationsmedlem som Østersø NGO Netværk, Danmark og deres medlemmer som DES deltage i. Studieturene bliver løbende annonceret på deres hjemmeside.

Jeanette deltog i år i Letlandsstudieturen, hvor man besøgte ambassaden i Riga (overfor den estiske ambassade)

og den danskoprettede og drevne Rite Højskole ved den litauiske grænse. Rejsebrev fra Jørgen Lauterbach kan fås hos Jeanette. Hun blev inspireret af den store folkelige opbakning til Ukraines kamp igennem Letland og arbejder på et af webinarerne i den kommende webinarække i Østersø NGO Netværk, Danmark til efteråret med deltagelse af repræsentanter for denne folkelige opbakning i de tre baltiske lande. Ved Østersø NGO Netværk, Danmarks Årsmøde blev Jeanette genvalgt som medlem af Koordineringsgruppen, KK for den danske platform med 40+ medlemsorganisationer (<https://bs-ngo.dk>). Organisationen påvirker politikere, Nordisk Ministerråd m.fl. gennem henvendelser og formelle hørings svar mm og afholder løbende arrangementer, bl.a. i samarbejde med DES som mødet om sprogpolitik med Peter Kyhn i efteråret sidste år.

Jeanette informerede om, at de tre nordiske handelskamre i Tallinn var gået sammen med fælles sekretariat med manager Cecilia Linden i februar i år og DES er samarbejdspartner med denne nye og stærkere organisation Scandinavian Chamber of Commerce in Estonia (<https://scandinavianchamber.ee>). Bl.a. vil det nye handelskammer gerne besøge Danmark med en handelsdelegation indenfor det kommende år. Elin og Jeanette har endvidere foreslået den nye direktør og bestyrelsen, at der blev afholdt det længe planlagte seminar om skandinavisk ledelse, hvor Elin og Jeanette bl.a. kan bidrage med en international udgivet artikel i akademisk tidskrift om deres forskning i danske daterselskaber i Estland.

Ole Meldgaard spurgte til antal medlemmer af DES. Anledningen til spørgs-

målet var, at DES ligesom Østersø NGO Netværk, Danmark oplever en løbende nedgang i antallet af medlemmer og ville høre hvordan man håndterer det. Elin fortalte, at der var ca. 90 medlemmer. Ingen var erhvervsmedlemmer.

Formanden fortalte, at emnet ofte blev bragt op i både Foreningen Norden og Grænseforeningen, som han var medlem af.

Jon Kozon fortalte Foreningen Norden oplever et opsving i disse år.

Council of the Baltic Sea States, CBSS (CBSS – Council of the Baltic Sea States – Building Collaboration and Trust) har også været i krise berettede Ole Meldgaard og i deres nyeste rapport fremgår, at CBSS, som en forsvars Council, bliver dette helt i centrum, mens andre emner er faldet væk. Så Ole mente, at man skal revitalisere Østersøområdet, med de værdier, der er i det nordiske.

Formandens beretning, nr. 35 i rækken, kunne herefter godkendes.

2. Regnskab 2024

Indtægter består alene af kontingent (8.650 kr.), som så er gået til udgivelse af to numre af DES-Nyt. Elin nævnte, at medlemmer som ikke betalte, blev rykket (én gang). Jens nævnte, at der blev drøftet at smide medlemmer ud, der ikke betalte kontingent. Peter sagde at de to synspunkter illustrerede divergensen i bestyrelsen.

Under udgifter er også gebyrer til Danske Bank. Revisor Paul Opstrup havde foreslået en anden bank for at spare på bankgebyret, men det havde vist sig, at der ikke var penge at spare herved. Der havde været forskellige udgifter til arrangementer og blomster til afgangende

estiske ambassadør (Mart Laanemäe). Der var betalt to gange som medarrangør af Ivar Silis arrangementet til Foreningen Danmark-Letland. Så det ene beløb står som et aktiv på 550 kr.

Årets regnskab viste et mindre underskud på 2.885 kr., mens der fortsat er over 48.000 kr. i egenkapital.

Regnskabet blev godkendt.

3. Valg af bestyrelsesmedlemmer

Peter og Jeanette, som begge var på valg, var villige til at genopstille og blev genvalgt.

Formanden og Kjeld Hillingsø trak sig fra bestyrelsen efter mange års god og tro tjeneste.

Peter foreslog Ole Rasmussen og Mads Michael Hastrup Nilsson. Peter præsenterede deres baggrund. De var villige til valg og blev valgt enstemmigt.

4. Valg af bestyrelsessuppleanter

Suppleanterne Claus Emil Engel Johansen og Vagn Koch Jensen blev genvalgt.

5. Valg af revisor

Paul Opstrup var på valg, var villig til at genopstille og blev genvalgt.

6. Fastsættelse af kontingent

Bestyrelsen foreslog uændret kontingent, hvilket blev vedtaget.

Formanden foreslog en middag eller lignende for erhvervsorganisationer med det formål at hverve erhvervsmedlemmer. Bernadette nævnte Flemming Stender, tidligere direktør for Baltic Development Forum. Der var mange erhvervsorganisationer med dengang forummet eksisterede.

Elin berettede, at der netop var kommet tre nye medlemmer til; Bernadette

Preben-Hansen, Kresten Skov Jensen og Nikolaj Hartung Kjærby.

DES har mistet to mangeårige medlemmer, der døde for nylig, nemlig Lars Grønberg og Grethe Liventhal. Dansk-Estisk Selskabs var repræsenteret ved begge bisættelser, og Peter Kyhn holdt en tale ved Lars Grønbergs gravøl.

7. Behandling af indkomne forslag

Der er kommet et forslag fra bestyrelsen. Elin læste forslaget op; "Personer, som har ydet en exceptionel indsats for Dansk-Estisk Selskabs oprettelse og virke, eller som på en anden vis har haft væsentlig betydning for selskabet eller forholdet mellem Danmark og Estland, kan af en enig bestyrelse udnævnes til æresmedlem".

Bestyrelsen har ikke taget stilling til, hvorledes de kan hædres, fx ved noget festligt eller med et diplom. Det vil blive drøftet på næste bestyrelsesmøde. Forslaget blev vedtaget.

Eventuelt.

Bernadette vil gerne bidrage til DES-Nyt med en lille artikel om de politiske depecher fra Estland i mellemkrigstiden, hvilket blev modtaget med kyshånd af redaktøren. Ole Meldgaard fortalte om det sociale arbejde i Tartu, som Ole har været involveret i 2000-tallet. Han ville gerne bidrage med en lille historie herom, hvilket redaktøren ligeledes meget gerne modtog.

Peter takkede for de mange lærerige år under formanden.

Formanden takkede dirigenten for god ro og orden.

Efter generalforsamlingen fortalte Peter, i ambassadørens fravær, om estiske forhold og forholdet mellem Danmark og Estland det sidste års tid.

Deltagere ved DES' generalforsamling den 25. juni 2025. Fra venstre: Bernadette Preben-Hansen, den ny formand Peter Kyhn, stifter og afgangende formand Ulrich Holstein-Holsteinborg, kasserer m.m. Elin Sundgaard, ny næstformand Jeanette Thomsen, Jan Kozon, Svend Kjems Hove, Kresten Skov Jensen, Ole Meldgaard, Jens Peen. Foto: Krööt Kaljusto-Munck.

Ny ledelse i DES

Efter at Ulrich Holstein-Holsteinborg og Kjeld Hillingsø havde besluttet at træde ud af bestyrelsen ved generalforsamlingen den 25. juni, var der plads i bestyrelsen for en tilgang af nye medlemmer.

De nye, der blev valgt, er Ole M. Rasmussen, bosat i Estland siden 1998 og som rejsearrangør, lokalpolitiker og amatørkorsanger i Estland nok bekendt for de fleste medlemmer. Den anden nyvalgte er Mads Michael Hastrup

Nilsson, økonom med en fortid som finansdirektør i det hedengangne Estonian Air, forfatter til en stribe bøger om baltiske temaer og til en række artikler om dansk-estiske og hel-estiske emner her i bladet. Mads Michael er også bosat i Estland, så den geografiske spredning giver nye udfordringer for bestyrelsesarbejdet, men vi står rede til at møde dem.

Redaktøren håber, at Ole og Mads Michael vil have mulighed for at skrive lidt mere udførligt om sig selv til gavn for et kommende DES-Nyt.

Ved et kort onlinemøde den 28. juli besluttede bestyrelsen at konstituere sig med Peter Kyhn som formand, Jeanette Thomsen som næstformand og Elin Sundgaard uforandret som kasserer.

Vi håber, at vi sammen med resten af bestyrelsen og medlemmerne i øvrigt kan være med til at drive DES fremad, så vi kan møde de udfordringer, vi står over for, og styrke vores formål: nemlig at intensivere forbindelserne mellem Danmark og Estland på alle planer.

Senere, efter receptionen for Ulrich den 5. september, besluttede Jens Peen sig for at forlade bestyrelsen, efter "blot" 33 års medlemskab.

Selvom Jens desværre rendte af pladsen i utide, og vi vil savne hans drive og gå-

påmod og praktiske sans for arrangementer, så stod vi vel rustet, idet Claus Johansen stod klar som suppleant til at rykke ind som fuldværdigt medlem af bestyrelsen. Det er vi meget taknemmelige for, idet Claus medbringer sin "civile" erfaring som advokat og sin konkrete erfaring som mangeårig konsul for Estland i Aarhus og omegn – og ovenikøbet er han en overordentlig behagelig person at pleje omgang med, så det kunne ikke være bedre.

Det ville være nærmest en forbrydelse af mig, hvis jeg ikke her på denne plads ikke sagde Jens tak, fordi han forsvandt med et brag – det var nemlig ham, der i vanlig professionel stil arrangerede receptionen for Ulrich på Holsteinborg den 5. september. Den slags hands-on-initiativer kommer vi til at savne.

Peter Kyhn

Formand for Dansk-Estisk Selskab

Tak, Ulrich!

Af Peter Kyhn

Den 5. september, efter initiativ fra bestyrelsesmedlem Jens Peen, der også organiserede begivenheden, arrangerede Dansk-Estisk Selskab en frokost for at fejre selskabets stifter og formand gennem 35 år, Ulrich Holstein-Holsteinborg. Ulrich Holstein-Holsteinborg havde indvilget i at lade begivenheden udfolde sig i hans hjem, det smukke Holsteinborg i Sydøstsjælland. Ved samme lejlighed blev Ulrich udnævnt til æresmedlem i Dansk-Estisk Selskab og fik overrakt et smukt certifikat til bevis herfor.

Med ved begivenheden var en række personer, der har haft betydning for Dansk-Estisk Selskab og Ulrich gennem årene. Desværre var jeg forhindret i at deltage, da jeg samme dag skulle afrejse til Baltikum som rejseleder for en gruppe på 52 interesserede rejsende. Til gengæld skrev jeg en tale, som blev afholdt af Dansk-Estisk Selskabs nye næstformand, Jeanette Thomsen. Talen bringer vi herunder.

Kære Ulrich

Det er en glæde og et privilegium for de tilstedeværende at kunne samles her på

Holsteinborg, hjem for din slægt i mere end tre århundreder, for at hylde dig.

Jeg ville ønske, at jeg også kunne have været sammen med dig og alle de andre gode folk, der er samlet på Holsteinborg i dag, så jeg have udtalt disse ord med min egen mund – men jeg er sikker på, at næstformand Jeanette vil klare det til UG.

Vores mission her i dag er enkel. Vores ønske er klart: Vi vil sige dig tak for din store indsats som initiativtager til og stifter af Dansk-Estisk Selskab for ganske præcist 35 år siden samt for dit utrættelige virke som selskabets formand gennem alle de efterfølgende år.

Du er, som jeg nævnte for dig i en samtale for nogen tid siden, et "formidabelt menneske".

Der er, påstår jeg, ingen ved dette bord, som ikke er slået af din enorme viden om snart sagt alt mellem himmel og jord, dine mangeartede erfaringer fra et spændende og mangesidigt liv og ikke mindst din måde at gå til verden på. Den er ganske enestående - og kan måske virke en anelse skræmmende for nogle af os, der er vant til at færdes i det borgerlige jantelovssamfund.

Det borgerlige jantelovssamfund tilhører du heldigvis ikke. Det giver du på din egen charmerende vis pokker i, og lige præcis dét har været en inspiration for mig på rigtig mange måder.

Bredden i din personlighed er legendarisk, men den hviler på et fundament af logik, hjertelighed og omsorg.

Du er en stor jæger, der holder af at blive foreviget med riffel og nedlagt bytte. Samtidig insisterer du på, at man, hvis man endelig skal daske en irriterende flue, skal gøre det sådan, at fluen ikke lider unødigt. I din verden er kronhjorten og fluen ligestillede som en del af Herrens skaberværk, som vi alle

skylder respekt og ikke må påføre unødigt lidelse.

Du besidder stor menneskeklogskab. Da vi ved generalforsamlingen i Dansk-Estisk Selskab i 1994 havde kampvalg om den ledige plads i bestyrelsen, og jeg som 23-årig blev slået af general-løjtnant Kjeld Hillingsø, så spurgte du mig som det første: "Men har du ikke lyst til at redigere vores medlemsblad i stedet?" Og det havde jeg jo!

Fra venstre Monica Holstein-Holsteinborg, Silvi Teesalu og Ulrich Holstein-Holsteinborg. Foto: Ole Christoffersen.

Du er ligefrem og lytter gerne, hvis der er nogen, som har noget at bidrage med. Uanset situationen. Min hustru havde sin første længere samtale med dig, mens I sad i hver sin bås i de luftige retirader ved friluftsmuseet i Rocca al Mare uden for Tallinn, en gang for længe siden.

Som allerede nævnt: Du tilhører ikke det borgerlige jantelovssamfund!

Jeg kunne nævne mange opgaver i Dansk-Estisk Selskabs regi, hvor du har excelleret og vist din utrolige bredde og viden, men lad mig dvæle ved én, som jeg ved også ligger dit hjerte nær.

For et par uger siden havde jeg fornøjelsen af at rejse med 20 medlemmer af Foreningen Norden i Århus gennem det smukke, kuperede sydestiske landskab. Vi kom til kirken ved Rõuge, hvor du og jeg i 2013 var med til at indvie et monument for Dansk-Baltisk Auxiliær Corps og dets indsats i Estlands frihedskrig i 1919.

Det var på alle måder en mindeværdig tur dengang i 2013. Vi havde lånt en bil, en lille rød Skoda, af en venlig godgører, så vi kunne komme til Sydestlands bølgende morænebakker. Selvom du er vant til biler med flere hestekræfter under motorhjelm, lod du dig på ingen måde påvirke af det. Humøret var højt og forventningerne store!

Der er langt fra Tallinn til Rõuge, så hvad skulle vi finde på for at gøre turen kortere? Jo, fællessang var det klare valg! Så Skodaen dirrede, mens vi sang. Osvald Helmuth kunne jeg byde på. Senere blev det til Kiplings "Mandalay" langs de bugtede sydestiske veje. Ikke den danske tekst; slet ikke Four Jacks' jazzede slagerudgave, men den pompøse originalmelodi med imperiedigterens lige så originale tekst på cockney-engelsk.

Da det var tid til at afsløre stenen, var det Estlands forhenværende forsvarschef general Kert, tidligere forsvarsmister Tupp samt du og jeg, der udførte ceremonien.

Du havde din slægtning Emil Holsteins slips på. Han var steget fra menig til løjtnant under sin tjeneste i DBAC, og

Emil Holsteins navn var også at finde på monumentet i Rõuge, for han havde fået Estlands Frihedskors.

Ceremonien omfattede blandt andet foldning af de faner, som monumentet var dækket til med. Det klarede du i fin stil, mens jeg kløjs i foldningen, så generalens adjutant måtte tilrettevise mig. Godt vi også den gang havde dig til at repræsentere selskabet på bedste vis, Ulrich!

Dagen efter kørte vi rundt på kryds og tværs af den estisk-lettiske grænse for at finde stederne, hvor danskerne fra DBAC havde haft kvarter, mens de deltog i esternes fremstød mod syd dengang i sommeren 1919. Enn Tupp, den gamle forsvarsminister og skientusiast, var med på bagsædet. Det var gode tider!

En af de vigtigste opgaver, man tildeles i livet, er at finde en god ægtefælle. På estisk hedder ægteskab *abielu*. Det kan oversættes til "hjælpe-liv", for ægtefællen skal hjælpe dig med at gøre det bedste ud af dit liv – og du skal naturligvis gøre gengæld. Du fandt Monica, og det er en velsignelse. Monica er klog og stærk og kender dine styrker og evner, men også dine begrænsninger bedre end nogen anden.

Jeg har transporteret dig en del rundt de sidste år, og jeg må sige, at jeg bliver meget rørt, når jeg hører dig ringe hjem for at aflægge rapport til Monica. Det er ægte omsorg, I udviser hinanden. Det er et ægte hjælpe-liv, *abielu*. Det er meget inspirerende at opleve.

Så tak, Ulrich.

Tak for, at du skabte Dansk-Estisk Selskab. Tak for at du findes, lige som du er. Må du findes i mange år endnu, for vi har bestemt brug for dine råd!

Kjeld Hillingsø nyt æresmedlem

Af Peter Kyhn

Det var med sikkerhed ikke den største ære, som vores mangeårige bestyrelsesmedlem Kjeld Hillingsø nogensinde er blevet vist, da vi i bestyrelsen troppede op på hans privatadresse den 25. oktober og overrakte ham et diplom med ret til at forblive medlem af Dansk-Estisk Selskab uden kontingent i resten af sine dage.

Men ingen, heller ikke DES, er forpligtet ud over sine evner.

Og dagens mand i skysovs så da ud som om, at festivitassen huede ham, idet han dels bød på champagne og dels på anekdoter fra sit lange liv, herunder hvordan han er mere knyttet til mousserende vin, *in casu* tysk sekt fra firma Henkell, end de fleste. Der blev også sunget, både på svensk og dansk, og formandinden, altså Peter Kyhns hustru Tiina, havde med brug af egenavlede hønseæg bagt *biscotti*, italienske mandelbeskøjter, der opløses i kaffe. Det bekom den italofile vært vel.

Hvorfor fejrede vi så Kjeld?

Jo, det er fordi Kjeld siden 1993 har været medlem af bestyrelsen i DES; det er fordi han har gjort Estland ganske store tjenester i forbindelse med landets forberedelser til NATO-medlemskabet, der kom i 2004; og fordi han altid har været en sand ven af Estland på de indre linjer. Og på de ydre, når man har purret ham! Purre er noget man gør til søs, altså vække nogen, og der kunne sikkert også være blevet en udmærket sømand af Kjeld, men af uransagelige grunde valgte han tidligt i karrieren at afvige fra Søværnet til Hæren. Årsagen var muligvis,

og nu gætter jeg vildt, at Kjeld var så nydelig selv i hæruniform, at han slet ikke havde brug for den *élan*, som den klædelige sorte uniform fra søen ville have givet ham.

Store smil og et certifikat. DES-formand Peter Kyhn og Kjeld Hillingsø. Foto: Ole Christoffersen

Under alle omstændigheder: Det gik jo meget godt, Kjeld endte sine dage i Forsvaret som COMBALTAP (Commander Baltic Approaches ved enhedskommandoen i Karup/Rendsborg) og generalløjtnant. Og storkors af Dannebrogssordenen, så han kan kræve at blive tiltalt "excellence"... hvilket han heldigvis kun sjældent gør. Og så blev han godt gift og fik dygtige børn.

Vi har derfor meget at takke Kjeld for.

Det blegner dog alt sammen i skyggen af hans åbenlyse sociale egenskaber, venlighed og, som englænderne ville sige, *wit*, altså hans evne til at fange en bemærkning i luften og gøre den til en un-

derspillet *one-liner* med den uafrystelige charme, som er Kjelds. Og så kan han synge (godt!) og gør det gerne. Jo, møderne i bestyrelsen bliver kedeligere uden Kjeld. Tak er kun et fattigt ord!

Mindretalssprog skal respekteres – også selvom det er russisk

Viktor Dylander

Oprettet 20. juni 2025 14:30:15

Side: Landsmøde 2025 (herunder resolutionsdebat) - Kategori: G: EU og udenrigspolitik

Radikale Venstre vil arbejde for — både i dansk og EU-regi — at påvirke vores venner og allierede i de baltiske lande til i højere grad at respektere deres russisktalende mindretals sproglige rettigheder, uanset fortidens overgreb og nutidens trusler fra Rusland.

Konkret vil vi primært påvirke de baltiske stater til at tillade russisk som undervisningssprog i skolerne.

Begrundelse

Danmark har et særligt ansvar for at dele ud af de positive erfaringer, som Danmark og Tyskland har gjort sig med naboskabet i Nord- og Sydslesvig, især siden København-Bonn-erklæringerne fra 1955, som afløste mange århundreders mistænksomhed og direkte fjendskab.

En grundsten i det gode naboskab har været respekt for mindretalssprog – især mindretalssprog i skolen.

I de baltiske lande er det desværre gået den modsatte vej med naboskabet, og senest har det estiske parlament i 2022 vedtaget at overgå til et uddannelsessystem, der udelukkende er estisk-sproget, hvilket implementeres frem mod 2030.

Selv i områder, hvor op imod 95% af befolkningen har russisk som modersmål, bliver børn således forhindret i at blive undervist på deres eget sprog. Ud over at være indlysende problematisk for børnene er det næppe noget, som mindsker spændingerne i forhold til en stor og farlig nabostat og styrker det russisktalende mindretals tilhørsforhold til det demokratiske Estland.

Mindretalsbeskyttelse igen

Ovenfor ses det forslag til resolution, som blev stillet til Det Radikale Venstres landsmøde på Nyborg Strand her i sommer. Resolutionen blev ikke vedtaget. Kernen er, at Estland er gået i gang med

at ændre undervisningssproget i hidtil russisksprogede kommuneskoler til estisk. Jeg har skrevet en kommentar til sagen på side 25. pk.

Depecher fra Tallinn i mellemkrigstiden

*Filologen og historikeren **Bernadette Preben-Hansen** fortæller her om sit projekt om diplomatiske indberetninger fra Danmarks repræsentationer i Tallinn i mellemkrigstiden.*

”I halvtreds år ingen officielle forbindelser og meget få forbindelser af anden art. Vi ved ikke så meget om disse lande”, skrev Lars Grønberg i et notat i august 1990 om Udenrigsministeriets relation til Baltikum. Lars var ansat i Udenrigsministeriet, her som rådgiver vedr. Danmarks Baltikumpolitik, og han var med på udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensens rejser i Baltikum. Fra august til oktober 1991 var Lars chargé d'affaires i Riga, inden han rejste til Estland som ambassaderåd i Tallinn i 1992-1995, og derfra til Rusland som ambassaderåd i Moskva i 1995-1998.

I februar og marts 1990 blev de første frie valg afholdt i Baltikum, og Lars skrev: ”Før disse valg var det den officielle danske position, at disse lande var indlemmet i Sovjetunionen med magt og imod befolkningernes ønske. At de eksisterende regeringer tog ordrer fra Moskva. At de var Quisling-regeringer, som vi ikke ville have kontakt med. Derfor vores såkaldte ikke-anerkendelsespolitik overfor de baltiske republikker: ingen ministerkontakt, ingen ambassadekontakt, vi kunne ikke effektivt støtte private forbindelser”.

Danmark havde anerkendt Estland og Letland som selvstændige stater i februar 1921 og Litauen i september 1921, og da Danmark aldrig anerkendte Sovjetunionens indlemmelse af Baltikum i august 1940, var situationen efter Sovjetunionens kollaps i december 1991 sådan, at Danmark stadig anerkendte Estland, Letland, og Litauen som selvstæn-

dige stater, og at der ikke var behov for en ny anerkendelse.

”Princippet er klart”, skrev Lars, ”Danmark anerkender det, som balterne hævder, nemlig at der består en kontinuitet mellem de selvstændige republikker i mellemkrigstiden og de nu eksisterende republikker”. Men hvordan så de danske diplomater i Tallinn, Riga, og Kaunas på disse selvstændige republikker i mellemkrigstiden, deres regeringer, deres indbyrdes forhold, samt relationerne til naboerne Polen, Finland og Sovjetunionen? Rigsarkivet bevarer arkivalierne – så den bold greb jeg.

Projektet

Fra maj 2021 til marts 2025 sad jeg i Lars' lænestol på et plejehjem i De Gamles By på Nørrebro i København. Tiden var lykkelig, og min livsopsparring finansierede en beskeden livsførelse. Vi gik ture, var sammen hver dag, og i 2022 indledte jeg et stort projekt om dansk diplomatiske syn på de politiske forhold i Østersøregionen i mellemkrigstiden, dvs. fra selvstændigheden – for Estland og Litauen i februar 1918, og for Letland i november 1918 – til Sovjetunionens besættelse af Baltikum i juni 1940. Filologer er tekstnære, og derfor producerede jeg en komplet arbejdsudgave (800 sider) af depecherne – de samtidige officielle dansksprogede politiske indberetninger – fra de danske diplomatiske repræsentationer i Tallinn, Riga, og Kaunas til udenrigsministeren i København.

Depecher – i dag kaldet ”ambassadør-analyser” – er i princippet kortfattede tekster om den sikkerhedspolitiske, indenrigspolitiske eller økonomiske situation i opholdslandet, og er skrevet personligt til udenrigsministeren. De er ofte øjenvidneberetninger og som regel af en høj sproglig kvalitet. Professionelle diplomater skrev kort og klart, og sideantal for estlandsdepecherne er 1-4 sider, vedlagt bilag af avisudklip med mere. Jeg har inkluderet depecherne fra Polen, Finland og Sovjetunionen – omtrent hele Østersøregionen – i projektet, men udelader Sverige.

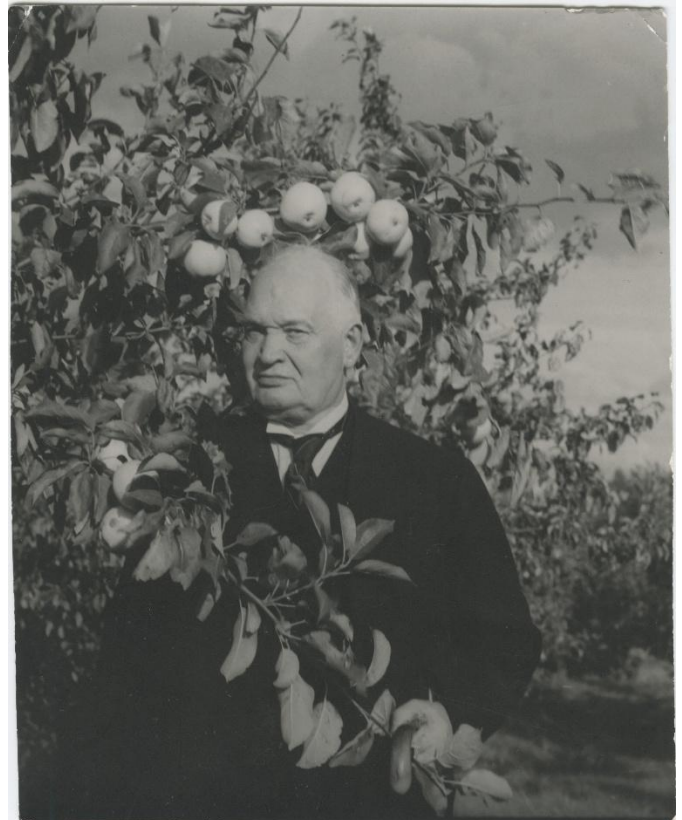
De nye lande ved Østersøen

Omkring 1920 – efter verdenskrigen, revolutionerne, borger- og uafhængighedskrigen – blev nye stater med kyst mod Østersøen etableret: Finland, Estland, Letland, Litauen, Polen og Sovjetrusland. Staterne opstod efter brutale sociale omvæltninger i regioner, som man også dengang anså for at være Danmarks nærområde. Her havde Danmark stærke historiske bånd og handelsinteresser.

Den 2. februar 1920 blev den Estiske Frihedskrig afsluttet ved fredsftalen i Tartu, hvor Sovjetrusland anerkendte Estlands selvstændighed. Jurist-journalisten Jaan Tõnisson, 1868-1941, der var liberal, og juristen Konstantin Päts, 1874-1956, der var konservativ, blev Estlands to ledende politikere. Stat og kirke blev adskilt, mindretallene fik flere rettigheder, og der blev iværksat jordreformer i landbrugslandet Estland.

Danske diplomater blev udstationeret – eller udpeget blandt derboende danske forretningsfolk – i Baltikum fra 1922. Hvordan så danskerne på de politiske forhold i landene, på de indbyrdes relationer (at de baltiske lande ikke kunne forliges indbyrdes, er et hovedemne i de-

pecherne), samt på forholdet til nabolandene Polen, Finland og Sovjetunionen? Og hvordan så danske politikere på disse nye stater og de muligheder og risici, de skabte for Danmark? De tre baltiske lande var ikke velfungerende demokratier i mellemkrigstiden, tværtimod. Regeringer kom og gik af omtrent hvert år, og i perioder flere gange årligt.

Konstantin Päts, premierminister 1918-1919 og mange gang derefter, indtil han tog magten ved et kup i 1934. Her ses han med æbleglorie i 1930'erne. Eesti Ajaloomuuseum.

I Estland var de politiske forhold ustabile med mange skiftende regeringer. Estland, Letland, og Litauen havde som udgangspunkt parlamentarisk styre, men især efter verdensfinanskrisen i 1929, greb autoritære ledere magten. Estland blev hårdt ramt af krisen, hvorefter højrepolitikere kom stærkere til orde i det estiske parlament, og en ny grundlov i 1933 gav præsidenten vide beføjelser. Så greb regeringslederen Konstantin

Päts magten i Estland, idet han – sammen med general Johan Laidoner, øverstkommanderende i Frihedskrigen – i marts 1934 erklærede undtagelsestilstand, opløste parlamentet og herefter regerede autoritært. Päts blev valgt til præsident i april 1938.

Jaan Tõnisson, Estlands anden førende statsmand, Päts' rival. Foto: Eesti Rahva Muuseum

Var de autoritære regimer fascistiske? Hvordan fungerede den baltiske fascisme? Hvordan så de danske diplomater på statskuppet i 1934? Hvordan var de politiske forhold i 1930'erne frem til Sovjetunionens indlemmelse af Baltikum, inden sovjetmagten deporterede regeringsledere, eliten, intellektuelle og civilbefolkning til lejre, fængsler og fjerne egne i Sovjetunionen?

Päts: "Det er nu ikke helt klart, medmindre vi foretager en hovedrengøring til."

Folket: "Hurra, hurra! Længe leve hovedrengøringen!"

Finsk karikatur af kuppet i Estland i marts 1934 af Oskari (Oki) Räisänen. Median museo ja arkisto Merkki MA

Baltikum i familiens åndshistorie

Hvorfor netop dette projekt? Lars havde fortalt mig om Estland, mens Letland er en del af familien Preben-Hansens åndshistorie, idet min far – født i 1915 i Rybinsk, nord for Moskva – voksede op i Riga i 1920'erne og 1930'erne. Mange danske forretningsfolk, der førhen havde virket i Det russiske Imperium, bosatte sig i Riga, – Baltikums metropol – som blandt andet blev et centrum for sovjetisk udenrigshandel og vestlig spionage. Der var omtrent et halvt hundrede danske forretningsfolk i Riga i mellemkrigstiden, flere var smørkøbmænd. I 1937 måtte familien Preben-Hansen forlade landet, idet præsident Karlis Ulmanis "lettificerede" Letland og i 1936 indførte statsmonopol på smørhandel. Velhavende danske smørgrossister mistede fodfæstet, og familien vendte tilbage til

København efter 38 år – med Rusland og Letland i blodet. Jeg kom til verden i 1967, da min far var i halvtredserne. Men nu til Danmarks gesandt i Østersøregionen i mellemkrigstiden: Flemming Lerche.

Den danske gesandt i Helsinki

Flemming Lerche, 1878-1972, var jurist. Han blev Danmarks gesandt i Finland i oktober 1921 med bopæl i Helsinki. I hele mellemkrigstiden havde gesandtskabet i Helsinki adresse på Bulevardi 3. I september 1922 blev han akkrediteret i Tallinn (samt i Riga og Kaunas i juli 1926). Lerche blev – som gesandt i Finland og Baltikum i 1920'erne frem til 2. Verdenskrig – det stabile element i dansk diplomati i Østersøregionen. Han skrev dagbog under den finsk-russiske krig i 1939-1940, og også en dagbog frem til 1947, inden han forlod Helsinki i 1948. Jeg har for nylig ansøgt Rigsarkivaren om adgangstilladelse til at bese disse dagbøger. Et par gange årligt rejste Lerche til Tallinn. Her talte han med den danske legationssekretær, estiske embedsmænd og estiske regeringsledere. Men først en præsentation af gesandtskabsarkivet i Tallinn og de danske diplomater i byen i mellemkrigstiden.

Gesandtskabsarkivet i Tallinn

Arkiverne efter danske diplomatiske repræsentationer samt Udenrigsministeriets arkiv bevares på Rigsarkivet i København. Rigsarkivet har arkivalier efter de danske konsulære repræsentationer i de estiske havnebyer Pärnu (Pernau) i det vestlige Estland i perioden 1793-1940 og Paldiski (Baltischport) vest for Tallinn i perioden 1905-1927, samt efter den diplomatiske repræsentation i Tallinn.

Jens Christian Johansen.

Foto: Julie Laurberg. Kongelige Bibliotek.

Det bevarede estlandsarkiv er fra Finland. "Arkivet dækker perioden 1922-1940, da gesandtskabet i Helsingfors var overordnet myndighed for gesandtskabet i Tallinn", skrev Lars, idet Rigsarkivet samtykker: "Gesandtskabets arkiv er ikke bevaret. De her anførte arkivserier er fra gesandtskabet i Helsingfors, dvs. dette gesandtskabs sideakkrediteringsarkiv vedr. Estland 1922-1940". Mange estlandsdepecher mangler (årene 1925, 1927, 1929, 1930-1933), men et delvist korpus kan rekonstrueres, idet jeg bemærkede, at flere manglende estlandsdepecher ses under finlandsdepecherne. De manglende estlandsdepecher er nemlig skrevet af Flemming Lerche, der sad i Helsinki.

Hvad skete der med gesandtskabets arkiv i Tallinn? Rigsarkivet ved det ikke,

jeg ved det ikke, men håber, at Lerche omtaler forholdene i Estland i sine dagbøger, samt at svaret findes i Udenrigsministeriets arkiv.

Generalkonsulen i Tallinn

Danmark udnævnte en dansk generalkonsul i Tallinn i 1918 – Jens Christian Johansen, der havde boet mange år i Baltikum. Jens Christian Johansen, 1868-1929, var bygningsingeniør. I 1892 rejste han til Østersøprovinserne i Det russiske Imperium, hvor han gjorde karriere som landskulturinspektør for guver-

nementet Estland. I 1915 rejste han til Danmark, men vendte i 1918 tilbage til Tallinn, denne gang som dansk generalkonsul i Estland indtil sin død i Tallinn i 1929. Johansen-parret fik fem børn, der hver især fik særprægede skæbner, som datteren Ingeborg Johansen skrev om i sine romaner. Lars Grønberg gennemgår Johansen-familien i en artikel skrevet sammen med Hanne Hartmann: "En litterær forbindelse mellem Danmark og Estland: Forfatteren Ingeborg Johansen (1896-1986)" i DES-Nyt nr. 76, marts 2021.

EKA-huset er tegnet af arkitekten Robert Natus og bygget i 1932. Foto: Adolf Purve, 1930'erne. Eesti Ajaloomuseum

Danske diplomater i Tallinn

Lerche besøgte jævnligt Tallinn, hvor legationssekretæren sad på sin pind og skrev. I 1924 åbnede konsulatet kontor på Gogoli puiestee 1 (Gogol promena-

den, i dag Estonia puiestee). Her sad Aage Nørby. Aage Peter Nørby, 1888-1953, blev konsulatssekretær i 1923 med titel af vicekonsul i Tallinn. Han var handelsuddannet i Aalborg og København og havde arbejdet i Baltikum og i Sydrusland i 1919-1921. I 1926 blev han legationssekretær i Riga, hvorefter

han i 1935 blev legationssekretær i Helsinki. Nørby byttede plads med Theodor Schultz.

Theodor Schultz, 1889-1971, blev konsulatssekretær i 1926 med titel af vicekonsul i Tallinn. Han var maskiningeniør, uddannet i Tyskland, og havde arbejdet som ingeniør i Canada, USA og på Island. I 1921 blev han ansat i Udenrigsministeriet og udstationeret som konsulatssekretær med titel af vicekonsul i Riga. Schultz var chargé d'affaires i Tallinn fra 1929, indtil han i 1934 blev legationssekretær i Oslo. Gesandtskabet fik adresse på Uus tänälv 14 i 1928, i Schultz' embedsperiode. I 1934 kom Rasmus Kampp til. Rasmus Hansen Kampp, 1891-1972, blev legationssekretær i 1934 med titel af chargé d'affaires i Tallinn. Han var agrarøkonom og kandidat fra Landbohøjskolen i København. I 1919-1921 rejste han omtrent jorden rundt for at undersøge mulighederne for dansk frøavlseksport, mens han redigerede "Dansk Frøavl, Medlemsblad for De Samvirkende danske Frøavlerforeninger og Dansk Hævefrøavlerforening", inden han i 1921 blev ansat i Udenrigsministeriet. Kampp blev sekretær ved Danmarks faste folkeforbundsdelegation i Genève i 1928, og i 1934 rejste han til Estland. I 1937 flyttede gesandtskabet ind i EKA-huset på Frihedspladsen (Vabaduse väljak 7-8), og Kampp flyttede med. Kampp blev kontorchef i Udenrigsministeriet i København, forlod Tallinn i marts 1939, og måneden efter kom Johan Oluf til.

Johan Oluf, 1888-1954, blev legationssekretær i april 1939 med titel af chargé d'affaires i Tallinn. Han var civilingeniør, uddannet i Berlin og London, og sekondløjtnant i Ingeniørkorpset. Oluf havde arbejdet som ingeniør i Rusland, inden han

i 1922 blev ansat i Udenrigsministeriet, der udstationerede ham i New York og senere i Washington.

"Den røde Sol over Riga, 1940". Tegning af Peter Oluf Treschow. Tyskerne bombede Peterskirken og Sorthovedernes Hus i juni 1941. Treschows Arkiv. Rigsarkivet. Treschow var Danmarks chargé d'affaires i Riga, da den sovjetiske magtovertagelse skete i juni 1940.

Oluf blev legationssekretær i Moskva i april 1932, konsul i Leningrad i 1935, og i 1938 var han atter legationssekretær i Moskva, hvorfra han rejste til Estland. Oluf lukkede kontoret i EKA-huset i Tallinn: "Har lukket Gesandtskabet i dag, afrejser i morgen Moskva", skrev Oluf i

et telegram til Udenrigsministeriet i København, hvor det blev stemplet den 28. august 1940 (3. F. Tallinn, 1b). Han var legationsråd i Moskva fra september 1940, indtil han blev chargé d'affaires i Warszawa i juli 1945.

Estland 1939-1940

Oluf sad på sit kontor i EKA-huset på Frihedspladsen, da den tysk-sovjetiske ikke-angrebspagt – Molotov-Ribbentrop-pagten – blev underskrevet i Moskva den 23. august 1939. Ikke-angrebspagten tillod Tyskland og Sovjetunionen at anerkende hver sin del af Polen. Samme augustdag underskrev Vjatjeslav Molotov og Joachim von Ribbentrop den hemmelige tillægsprotokol, som delte Østeuropa i interessesfærer mellem Tyskland og Sovjetunionen. Estland erklærede sig neutralt ved krigsudbruddet, da Tyskland angreb Polen den 1. september 1939. Men Estland og Letland var i den sovjetiske interessesfære, og i juni 1940 besatte sovjetiske tropper Estland, Letland, og Litauen.

Forinden havde Estland i september 1939 måtte tillade sovjetiske militærbarer i landet, og i oktober kaldte Hitler tyskbalterne hjem (Umsiedlungen). "Søndag Aften, den 15. oktober", skrev Oluf i depechen to dage senere, "underskrevet Protokollen vedrørende de herboende Tyskeres Overførsel til Tyskland, og onsdag den 18. oktober afgaar den første Damp herfra, samme Dag som de sovjetrussiske Tropper rykker ind".

Tyskbalterne blev evakueret, og herom skrev Oluf: "Fra tysk Side drives en meget kraftig Propaganda for at faa saa mange Tyske som muligt med ud fra Estland, og fra estisk Side ser man egentlig helst, at dette bliver Tilfældet". Den estiske befolkning nærede uvilje mod Tyskland, skrev Oluf videre, men velvilje mod

Sovjetunionen, og "man kan derfor regne med, at Fjernelsen af det baltisk-tyske Element paa det nuværende Tidspunkt vil medføre en muligvis gradvis, men uundgaaelig Overgang til den sovjetrussiske Ideologi". Det var Olufs skøn, at de veluddannede estere derimod forstod konsekvensen af sovjettroppernes indmarch, og det estiske udenrigsministeriums pressebureau forbød en udenlandsk fotograf at fotografere sovjettroppernes indmarch, idet man ikke ønskede fotografierne offentliggjort i den udenlandske presse under overskriften "Finis Estoniae".

Sovjetiske tropper besatte Estland i juni 1940, og den estiske regering blev udskiftet. "Som det var at vente, er Indførelsen af russiske Forhold i Estland nu i fuld Udvikling", skrev Oluf – fra Tallinn den 23. juli 1940 – i et privatbrev til Nils Svenningsen, der var chef for den politisk-juridiske afdeling i Udenrigsministeriet i København, og fortsatte: "I Udenrigsministeriet [det estiske] ved man hverken ud eller ind; de fleste Embedsmænd opholder sig mest i Parlamentsbygningen for om muligt at erfare noget om deres fremtidige Skæbne" (3. F. Tallinn, 1b).

Midt i juli 1940 fandt valgene til parlamentet sted i Estland, Letland, og Litauen. Partiet "De estiske Arbejdere" var det eneste parti i Estland og fik, som pressen skrev det, cirka 95 procents tilslutning. To dage inden valget skrev Oluf: "Som jeg har tilladt mig at meddele (...) skulde der efter den Maade Valgkampen til de den 14. og 15. dennes stedfindende Valg her i Estland er tilrettelagt, være Grund til at antage, at Resultatet vil blive 99 Procent kommunistisk". Kommunistpartiet godkendte kandidaterne, hvorefter det nye parlament

anmodede om Estlands optagelse i Sovjetunionen.

Plakatens tekst lyder: "Den 12. januar 1941 er dagen, hvor der vælges repræsentanter til USSR's Øverste Sovjet, en festdag for hele det arbejdende folk!" Eesti Ajaloomuuseum.

"Den Estiske Sovjetiske Socialistiske Republik er fra den 6. August 1940 optaget i Unionen af Sovjetiske Socialistiske Republikker", skrev Molotov i et dekret den 11. august 1940, og "hermed ophører fra nu af Litauens, Letlands og Estlands direkte diplomatiske Forbindelser med andre Stater. Sovjetregeringen forventer derfor, at de danske Gesandtskaber i Kaunas, Riga og Tallinn vil afslutte Afviklingen af deres Forretninger inden den 25. August dette Aar" (3. F. Tallinn, 1b). Og så pakkede Oluf sammen. Danske diplomater fik nu travlt med at afvikle,

evakuere landsmænd og forlade landene.

Udgave af depecherne i udvalg

Teksterne er nu fundet til et udvalg af Baltikum-depecherne. Autoritære regeringsformer og statslederne står i fokus – Konstantin Päts i Estland, Kārlis Ulmanis i Letland, Augustinas Voldemaras og Antanas Smetona i Litauen – indtil Sovjetunionens magtovertagelse i 1940. Dette udvalg sendes til udgivelse i tidskriftet *Danske Magazin, Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie*, 2027.

Deportationerne i 1940-1941

Den 14. juni 1941 begyndte massedeportationerne til Sovjetunionen.

I 1942 havde Einsatzgruppe A fra SS' efterretningsafdeling SD gjort Estland "Judenfrei". Latvijas Nacionālais arhīvs, Riga.

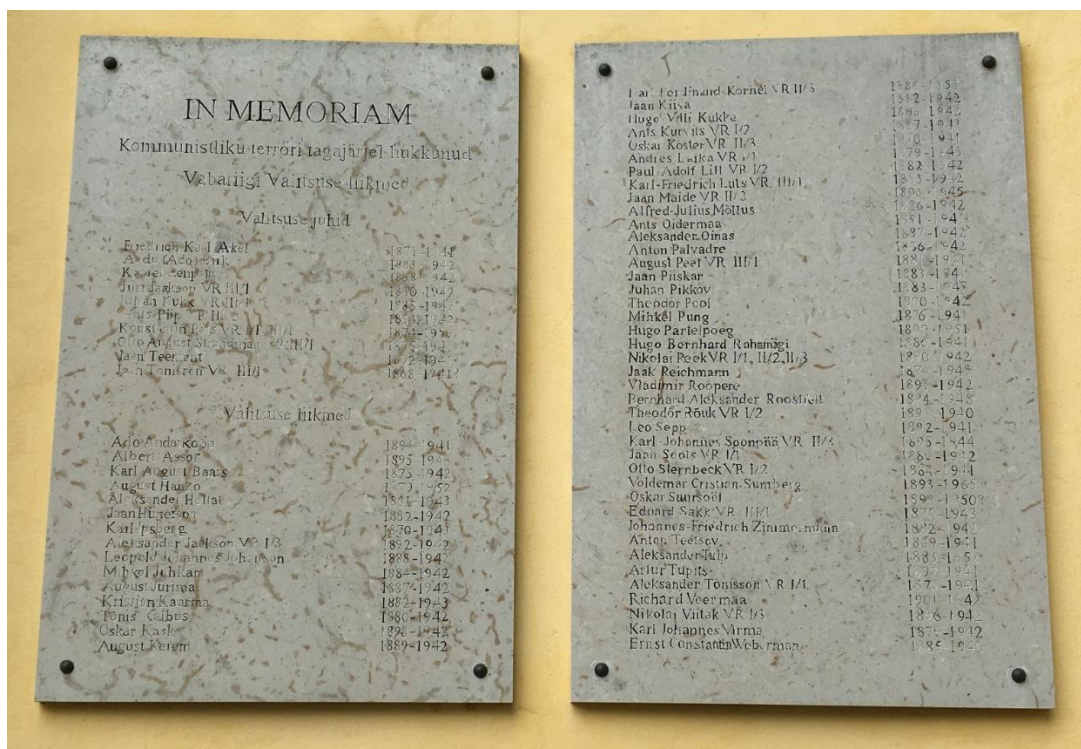
Ugen efter – den 22. juni 1941 – indledte Hitler-Tyskland "Unternehmen

Barbarossa" og angreb Sovjetunionen. Den Store Fædrelandskrig var i gang. Tyske tropper besatte Estland og oprettede et "Reichskommissariat Ostland", mens tyske indsatsgrupper gjorde landet "Judenfrei". I januar 1942 skrev SS-officer Franz Walter Stahlecker, chefen for Einsatzgruppe A i 1941-1942, til SS-lederen Reinhard Heydrich, at Einsatzgruppe A havde gjort Estland "Judenfrei". Heydrich indkaldte i januar 1942 til Wannseekonferencen, der organiserede "Endlösung der Judenfrage". Flere nazijurister og nazi-officerer tilstede ved møderne havde en fortid som krigsfanger i Rusland og blev øjenvidner til Den Russiske Borgerkrig. (Roland Freisler kom i 1915 som krigsfange til Sibirien, lærte sig russisk, og var sovjetlejrkommissær i 1917-1920; Otto Hofmann var kortvarigt krigsfange i Tjernivtsi i Ukraine i 1917; Georg Leibbrandt var tolk for tyske tropper i Ukraine i 1918 og flygtede fra Odessa i 1919;

Erich Neumann havde været soldat på Østfronten i 1914-1917).

Tyskerne mobiliserede esterne, men i september 1944 måtte tyskerne fortrække. Sovjettropper generobrede i 1944 hele Estland, der atter blev gjort til en sovjetrepublik. Estland mistede en fjerdedel af sin befolkning, der døde, mens 70.000 estere flygtede til Vesten. Estland har i sandhed en barsk nyere historie.

Togene kørte til Sovjetunionen. Päts blev deporteret i juli 1940 og døde på en anstalt i Tver-regionen i januar 1956. Ulmanis blev deporteret i juli 1941 og døde i fangenskab i Turkmenbasji (Krasnovodsk) i Turkmenistan i september 1942. Voldemaras blev deporteret i juni 1940 og døde i Butyrkafængslet i Moskva i maj 1942. Smetona flygtede til Tyskland i juni 1940, rejste året efter til USA og døde i en brandulykke i Cleveland, Ohio i januar 1944.

Mindetavler i Tallinn: "In memoriam. Medlemmer af Republikken Estlands regering, som blev dræbt til følge af kommunistisk terror." Foto: Preben-Hansen, 2025.

En stor del af mellemkrigstidens estiske politikere og parlamentsmedlemmer døde i 1940-1942 i lejre i Sovjetunionen, eller blev som Jaan Tõnisson skudt af NKVD i Tallinn-fængsler i 1940-1941. Laidoner, der var øverstkommanderende igen i 1934-1940, blev deporteret i juli 1940 og døde i Vladimir Centralfængsel i marts 1953. Sådan kan man blive ved som mindetavlerne, der opremser navnene på 66 estiske regeringsmedlemmer, herunder ti regeringsledere, der blev dræbt i 1940-1965. Tavlerne ses på den estiske regeringsbygning i Det Stenbockske Hus (Rahukohtu tänav 3) på Toompäa i Tallinn.

Baltere i titusindvis blev massedeporteret og døde. Dette var en effektiv udrensning af eliten, intellektuelle, politiske modstandere fra selvstændighedstiden, med mange flere, samt civilbefolkning. 14. juni er mindedagen for massedeportationerne i Baltikum i juni 1941, hvor måske 100.000 baltere blev deporteret til lejre i Sovjetunionen, hvorfra kun de få kom hjem igen. I 1949 fulgte en ny stor deportation, der skulle undergrave modstandsbevægelsen på landet – "skovbrødrene".

Estlands frihedsdag - 25 år

24. februar er Estlands Frihedsdag, og i 1943 skrev Lerche fra Helsinki: "I Anledning af, at det idag er 25 Aar siden, Estland erklærede sig uafhængig, kaster Hufvudstadsbladet [største svensksprogede avis i Finland] i en ledende Artikel ["Estlands Frihedsdag". Hufvudstadsbladet, 24. februar 1943] et Tilbageblik paa dets Skæbne i den forløbne Tid, den Dygtighed og Flid, hvormed den nye Stat blev bygget op, de indre Vanskeligheder, den havde at bekæmpe, og Sovjettroppers Indmarch. Sovjets Herredømme i Estland gav Finland og hele Verden et

Bevis paa dets Planer og Metoder, og desværre findes der indtil videre intet Bevis paa, at Sovjetunionens Tilslutning til Vestmagterne og Atlanterhavsdeklarationen [Churchills og Roosevelts hensigtserklæring om en fremtidig fredsoordning, 14. august 1941, som Stalin tilsluttede sig i september] har foraarsaget nogen Ændring hos den i Spørgsmaalet om Respekt for Østersøfolkernes Ret til selv i Frihed at bestemme om deres Fremtid. Fakta vidner om Viljen til at tilintetgøre det estiske Folks nationale Eksistens, og ikke blot dets Selvstyre og Demokrati. Fra Vestmagternes Side er der heller ikke fremkommet nogen klar Udtalelse om de af Rusland i 1939 og 1940 underkuede Folk. Den tyske Okkupation i 1941 førte heller ikke Esterne tilbage til det baltiske Paradis. Den begrænsede Selvforvaltning under Kontrol af en tysk Rigskommissar, som er blevet indført, er jo hverken med Hensyn til Form [Reichskommissariat Ostland, 1941-1944], Indhold eller Valg af Person [Hinrich Lohse, 1896-1964] et Udtryk for Esternes frie Vilje".

Hvor er arkivet?

Hvad skete der med gesandtskabsarkivet i Tallinn? Hvor blev det af? Blev det flyttet eller brændt? Nåede Oluf at få det pakket ned i de cirka to uger i august 1940, han havde til at lukke gesandtskabet? Blev arkivet fjernet – fra EKA-huset på Frihedspladsen – som arkivtrofæ? Jeg har tidligere arbejdet i Lübeck med et middelalderbibliotek (Simon Batz von Homburg †1464), som sovjethæren konfiskerede fra en saltmine i Tyskland og sendte til fjerne steder i Sovjetunionen. Halvdelen af håndkriftsamlingen blev i tvivlsom tilstand returneret til Lübeck i 1990'erne. Tyske tropper besatte Estland i juli 1941, og tog

Tallinn Byarkiv – Tallinna Linnaarhiiv – som krigsbytte, da sovjetstyrker invaderede Baltikum i september 1944. Byarkivet blev returneret fra Tyskland i oktober 1990. Her var tale om en byttehandel – en "Ringtausch" – med verdenskrigens krigsbytte af europæisk kulturarv. Jeg vil gerne kontaktes, har man ideer og oplysninger herom.

Kilder:

Rigsarkivet: Udenrigsministeriet, Depecher (1848 -1988), Politiske indberetninger: Reval 1922-1935, lbn. 296; Reval 1936-1940, lbn. 296. / Helsingfors 1918-1920, lbn. 226; Helsingfors 1921-1922, lbn. 227; Helsingfors 1923-1925, lbn. 228; Helsingfors 1926-1929, lbn. 229; Helsingfors 1930-1935, lbn. 230; Helsingfors 1936-1945, lbn. 231. Lars Grønberg gennemgik estlandsdepecherne, cirka 1990-1991, men var ikke opmærksom på finlandsdepecherne.

Rigsarkivet: Tallinn, diplomatisk repræsentation, 1927-1940. Lars Grønberg udarbejdede en "registratur over arkivet fra gesandtskabet i Helsingfors for så vidt angår forbindelse til gesandtskabet i Reval-Tallinn". "LG/lg" er Lars' signatur i Udenrigsministeriet. Rigsarkivet modtog registranten i marts 1992. Arkivet består af ti pakker. Herunder mappen: "Evakuering af gesandtskabet efter Estlands optagelse i Sovjetunionen, juli 1940". Jr. nr.

3. F. Tallinn, 1b, pk. 2. Pakken besvarer ikke spørgsmålet om det forsvundne arkiv.

Rigsarkivet: Privatarkiv, Treschow, Peter Oluf. Samlingspakke, nr. 2485.

Notat fra august 1990 i Lars Grønbergs privatarkiv.

Vello Helks artikler om Estlands historie.

Dansk Biografisk Leksikon.

Kraks Blå Bog.

LEX, Danmarks Nationalleksikon.

Udenrigsministeriets kalender.

Kongelige Bibliotek har foto-portrætter af Jens Christian Johansen, Rasmus Kampp, Flemming Lerche, Johan Oluf, Theodor Schultz, Peter Oluf Treschow. Aage Nørby ses ikke.

Komplet arbejdsudgave af depecherne fra Estland, Letland, Litauen, Polen og Sovjetunionen (Peter Skov, 1923-1931) i mellemkrigstiden er produceret. Finlandsdepecherne er under udarbejdelse. Nutidens teknik har muliggjort opgaven.

Det diplomatiske korps i Tallinn gav Kampp en cigaræske i sølv med indgraverede signaturer som afskedsgave i marts 1939: Eesti Ajaloomuuseum SA (AM_35424_K12950).

Bernadette Preben-Hansen:
b.preben@gmail.com.

Eduard Profittlich og Estland

Af Bernadette Preben-Hansen

Her stod jeg så på Frihedspladsen (Vabaduse väljak) i Tallinn lørdag, den 6. september 2025. Klokken var elleve og den østrigske dominikaner kardinal Christoph Schönborn af Wien gik ind over pladsen med et stort følge af biskopper og præ-

ster. I følget sås den polske kardinal Stanislaw Dziwisz af Kraków, den tyskfødte apostolske nuntius for de baltiske lande ærkebiskop Georg Gänswein, den franskfødte biskop Philippe Jourdan af Tallinn og den tyske biskop Stephan Ackermann

af Trier. Præsterne var klædte i rødt og guld.

Estland er "det lille smukke land i Baltikum med den barske historie" (Uffe Ellemann, 2002), og her på Frihedspladsen fejrer landet, der kun har eksisteret i 1920-1940 og siden 1991, friheden fra Danmark, Tyskland, Polen, Sverige, Det russiske Imperium og Sovjetunionen. Pave Johannes Paul II fejrede messe på pladsen i september 1993, som en kraftfuld antikommunistisk markering, og pave Frans fejrede messen her i september 2018. Her fejrer esterne deres nationalidentitet, og her fejrer de estiske katolikker nu deres tyske jesuitærkebiskop Eduard Profittlich, der døde i en lejr i Sovjetunionen i februar 1942. Sovjetmyndighederne havde deporteret ham i juni 1941 sammen med estiske intellektuelle, politikere, estisk elite og titusindvis af estiske borgere. Egentlig skulle han have været skudt for spionage for Vatikanet og anti-sovjetisk virksomhed, men han døde forinden af sult og udmattelse.

Profittlich var tysk jesuit og apostolsk administrator for Den katolske Kirke i Estland i 1931-1941, og fra 1936 var han ærkebiskop af Estland. Han blev født i Rhinlandet i Tyskland i 1890. I 1913 gik han ind i jesuitordenen i den nederlandske by 's-Heerenberg på grænsen til Tyskland. Profittlich studerede i Maastricht, og i 1922 blev han præsteviet i Valkenburg i Limburg, hvorefter han studerede i Kraków. Han var sognepræst i byen Oppeln i Øvreslesien (i dag Opole det sydvestlige Polen) og senere præst for den polske menighed i Hamburg.

Mindeplade i den katolske katedral i Tallinn for den apostolske administrator, biskop, martyr og nu tillige saliggårede Eduard Profittlich (1890-1942). Foto: Bernadette Preben-Hansen

I 1924 oprettede pave Pius XII en apostolsk administration i Tallinn, og i december 1930 ankom Profittlich fra Tyskland. Her blev han i maj 1931 udnævnt til apostolsk administrator, han lærte estisk og blev estisk statsborger i 1935, og i december 1936 blev han udnævnt til biskop, den første siden reformationen. Han har fejret messe på latin og prædikeret på tysk i Tallinn. Der var ca. 1000 katolikker i Tallinn i 1930'erne, de var tyskere, litauere og polakker, og med udvisningen af tyskbalterne i 1939 var der kun 300 tilbage. I dag er der officielt 8000 katolikker i det fhv. lutheranske Estland. Sekularisering synes at følge den lutherske tradition, og efter halvtreds års sovjet-ateisme er Estland i dag et sekulært afkristnet samfund.

Profittlich på et estisk pasbillede fra 1938. En alvorlig og inderlig mand. Foto: roomakiriku-kaustad.ee

Der kan have været samtidige danske øjenvidner til Profittlichs virke i Tallinn i 1930'erne, nemlig den danske general-konsulfamilie Johansen, og måske især forfatterinden Ingeborg Johansen (1896-1986), der voksede op i Tallinn og døde i Lyngby nord for København. Ingeborg konverterede til Den katolske Kirke. Tyskbaltere og danskere i mellemkrigstidens Baltikum havde i øvrigt ikke travlt med at lære sig lokale folkesprog.

Den katolske Kirke i Rusland oprettede i januar 2002 en kommission til undersøgelse af katolske martyrer i Sovjetunionen i det 20. århundrede. Katolikkerne i Rusland er litauere og polakker, og Rusland er traditionelt ikke et katolikvenligt land. Saligkåningsprocessen af Profittlich og en hel del flere indledtes i maj 2003. Saligkåringen har været længe undervejs, men det er som om den er kommet tyve år for sent.

Fejringerne i Tallinn blev indledt torsdag, den 4. september 2025, da dominikanerne i byen organiserede en oplæsning af navne på de 22.600 estere, der var blevet deporteret til Sovjetunionen i 1941 og døde i fangenskab. 180 oplæsere læste navne på skift i løbet af 21 timer i den middelalderlige klostermuseumsbygning i Tallinn.

1250 stole var stillet frem på Frihedspladsen. Sæderne var fuldt besat, og mange forbipasserende stod langs rækværket, kiggede lidt og gik videre. Frihedspladsen er ikke specielt stor, og messen, der varede lige over to timer, blev fejret i fuld solskin, 25 grader, høj blå himmel, let frisk brise og kirkelig feststemning. Jeg kunne konstatere, at store dele af forsamlingen ikke kunne messens latinske udenadslære. Her sad den estiske elite, den estiske præsident, ministre, regeringsmedlemmer, politikere, kirkefolk, diplomatiet, det estiske borgerskab, Malteserordenen, militære kontingenter af officerer og soldater fra NATO-lande. Katolikker fra Tyskland, Ukraine, Polen, Letland, Litauen, Østrig, Sverige, Finland deltog. Talerne nævnte ikke Danmark, og der var ingen danske diplomater på Frihedspladsen. Jeg har spurgt den danske ambassade i Tallinn og i Udenrigsministeriet, der ikke har besvaret min henvendelse. Bispekontoret i Tallinn har bekræftet min observation.

Talerne blev holdt på estisk, engelsk og tysk, og jeg kunne ikke følge de estiske indlæg. Det kunne den 80-årige kardinal Schönborn, der var i godt humør og fuld vigør, heller ikke. Kardinal Schönborn talte under messen om gamle sår, der nu truer med at åbne sig igen i regionen, om anden verdenskrigs skygger, der ligger over Østersøen og Østeuropa, om

kristenforfølgelser i dag, og om en potentiel tredje verdenskrig.

Relikviet: Profittlichs sidste brev til familien i Tyskland. Foto: Preben-Hansen

Profittlichs tyske familie overdrog Peter og Paul Kirken i Tallinn et relikvie: det sidste tysksprogede brev, Profittlich skrev fra Tallinn til sin tyske familie den 8. februar 1941. Han havde haft muligheden for i tide at forlade Estland, men blev i Tallinn som hyrde for sin flok, velvidende at fremtidsudsigterne var skræmmende. "Hvad angår fremtiden, ved jeg naturligvis ikke, hvad der vil ske", skrev Profittlich. "Ingen kan med

sikkerhed forudsige, hvordan tingene vil udvikle sig. Men ét ved jeg nu med sikkerhed: Det er Guds vilje, at jeg bliver her, og jeg er glad derover og ser fremtiden i møde med stor tillid. Uanset hvad der sker, ved jeg, at Gud vil være med mig. Og så vil alt blive godt. Og mit liv, og - hvis det skal være sådan - min død, vil blive et liv og død for Kristus. Og det er så smukt". Det brev er nu udstillet i katedralen i Tallinn.

Saligkåringen var en velorganiseret begivenhed for de meget få estiske katolikker og en markering vendt imod Rusland, men det var i sin essens en tysk fejring af en tyskfødt jesuit, der var biskop for tyskbaltiske, polske og litauiske katolikker i Tallinn i 1930'erne. Den estiske elite stod helt uforstående overfor den katolske ånd, og over pladsen hang en udpræget tristesse - Estland mistede en femtedel af sin befolkning i 1940-1991 - men også en frygt for den tiltagende krigsrummel i Europa under Ukraine-krisen. På en bygning ud til Frihedspladsen var det ukrainske og det estiske flag malet sammenflettet i helt facadeformat. Byen tog ingen notits af begivenheden, og så fløj jeg hjem igen over Riga til København.

Farvel til russisksprogede kommuneskoler

Af Peter Kyhn

I Estland har man, efter årtiers overvejelser, besluttet sig for at udfase de russisksprogede kommuneskoler, så man for fremtiden kun har estisksprogede kommuneskoler.

Det er faldet en del i Danmark for brystet - jeg møder bl.a. mange, der er bekymrede, når jeg er rejseleder, og en

gruppe medlemmer forsøgte ved Det Radikale Venstres landsmøde i sommers at stille en resolution, der ville tvinge partiet til at arbejde for, at russisk skal bevares som undervisningssprog i de kommunale skoler i Estland og Letland.

Letland er nemlig også i gang med at afskaffe de russisksprogede

kommuneskoler, og er faktisk kommet længere end Estland.

I det følgende har jeg forsøgt at ridse situationen op, for der er en masse, man skal være opmærksom på, og ikke alt kan oversættes 1 til 1.

Siden 1991 har Estland og de andre baltiske lande været selvstændige efter 51 års sovjetisk og tysk besættelse. På det tidspunkt valgte man i Estland (og Letland) at fortsætte med det offentlige uddannelsessystem, som det havde været under sovjettiden: altså med undervisningssprog både på estisk (lettisk) og russisk. I Litauen var der andre forhold, eftersom der også var et polsk mindretal – og det russisktalende mindretal var meget mindre.

Hvorfor ændrede man ikke på det den gang i 1991?

Først og fremmest fordi man havde en masse andet, der skulle rettes op på efter 50 års elendighed. Der har været reformer på stort set alle områder i samfundslivet, og man er kommet overraskende langt. Desuden har der hele tiden været mangel på lærere, så man har simpelthen frygtet at skulle stå uden lærerkræfter, hvilket har gjort, at man er vejet tilbage fra at gennemføre afskaffelsen af offentlig (kommunal) undervisning på russisk – noget man ellers mange gange har taget tilløb til at gøre. Først i 2022, 31 år efter den genvundne selvstændighed, blev det en realitet.

Tallinna Humanitaargümnaasium, der tidligere hed Tallinns gymnasium nr. 26, er en af de kommunale skoler (her med både grund- og gymnasieskole), der i skoleåret 2025/26 skal gå fra russisk til estisk undervisningssprog. Foto: Dmitry G

I 1989 var der 38 % russisktalende i Estland mod 4 % russisktalende i 1934 ved den sidste folketælling i Estland inden den sovjetiske besættelse. Det er almindeligt anerkendt, at Sovjet under besættelsen af de baltiske lande aktivt forsøgte at udvande de oprindelige nationaliteters betydning i landene. Det skete på alle niveauer og alle leder i samfundet, herunder i uddannelserne, der for mange vedkommende, f.eks. sygeplejerske, medicin, navigation osv., kun fandtes på russisk. Esterne (og letterne) skulle have et år mere i skole (11) for at opnå sovjetisk studentereksamen, fordi de skulle lære russisk så godt – de russisksprogede skulle formelt også lære estisk, lettisk osv., men det kom ikke så nøje, for de lokale talte jo alligevel russisk. Derfor har der fra balternes befrielseskamp fra 1987-1988 og til selvstændigheden 1991 i Vesten været en forståelse for, at det var balterne, der var nationalister, og de russisktalende, der repræsenterede det åbne, moderne og internationale – selvom det i realiteten var tværtimod. Balterne ville åbne deres lande mod det frivilligt valgte Vesten, bl.a. ved at lære engelsk, ikke mod det påtvungne Østen.

I øvrigt er det svært at sammenligne det russisktalende mindretal i de baltiske lande med tyskerne i Nordslesvig, idet der i Baltikum er tale om mindretal, som er produceret i strid med folkeretten – langt efter at de baltiske lande blev medlemmer af Folkeforbundet, FN's forgænger.

Noget andet, der er svært at sammenligne, er skolesystemerne.

Undervisningen på tysk af det tysksprogede mindretal i Danmark varetages af den private forening Deutsche Schul- und Sprachverein für Nordschleswig i henhold til friskoleloven, ikke af den danske stat eller danske kommuner. I de baltiske lande er alle hjertelig velkomne til at oprette privatskoler med statsstøtte, hvor man underviser på russisk, engelsk, svensk, jiddisch eller noget andet. Der findes procedurer og myndigheder, der fører kontrol med, at det sker på betryggende vis, og at nationale læreplaner opretholdes. Det, som esterne har afskaffet i 2022, eller har startet afskaffelsen af - og Letland har gjort det tidligere - er offentlig (kommunal) skolegang på andre sprog end det nationale.

Lars Grønberg 1949-2025

Af Bernadette Preben-Hansen

Den 24. marts 2025 kl. 12.20 døde Lars Jørgen Grønberg. Han blev 75 år. Lars var min ven og rejsekammerat siden oktober 2014. Vi havde fælles intellektuelle interesser, især Baltikums, Ruslands, Sovjetunionens og Tysklands politiske historie. Lars skrev en del bogomtaler til Dansk-Estisk Selskabs tidsskrift (DES-NYT), og skrev sammen med Hanne Hartmann "En litterær forbindelse mel-

lem Danmark og Estland: forfatteren Ingeborg Johansen, 1896-1986" i DES-NYT, nr. 76, marts 2021.

En dag ved et cykelskur på Københavns Universitet i april 2013 fortalte Lars mig om Ingeborg Johansen, og idet han nævnte, at hun var en "mistænkelig katolik", greb jeg fat i Lars' cykelbagagebærer for ikke at slippe, før han havde

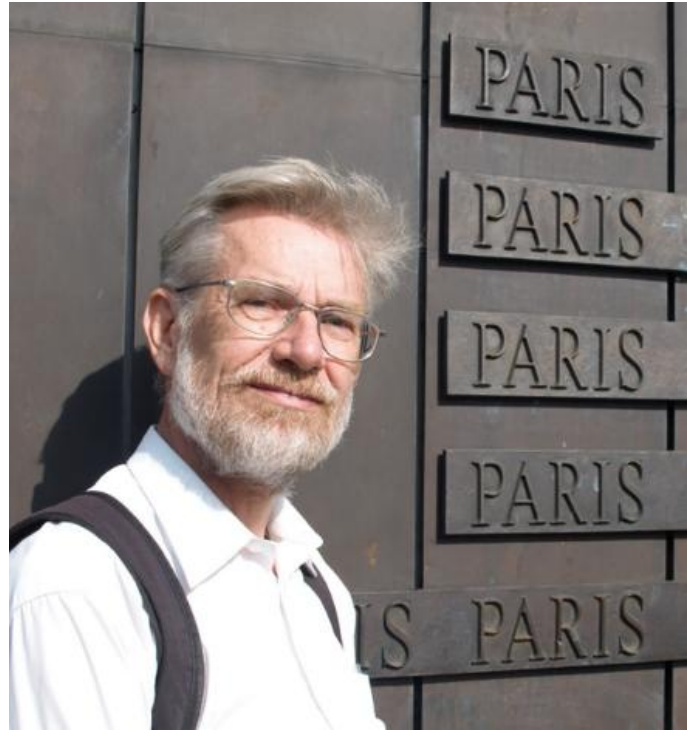
indvilliget i at holde foredrag i den katolske forening Academicum Catholicum. Men jeg slap aldrig. Lars viste interesse for mit arbejde om Harald Scavenius (ældre fætter til Erik Scavenius), der var Danmarks gesandt i Rusland under 1. Verdenskrig.

Båndene blev skabt af vores tyve rejser i Europa, USA og Rusland fra oktober 2014 til september 2017, og rejser i Nordtyskland og Danmark fra oktober 2018 til oktober 2020, men også af ensomhed, livstragedier og vanskelige livssituationer. I oktober 1994 var Lars og hans estiske hustru Mare, født i januar 1964, blevet gift i den estisk-ortodokse kirke i Tallinn. Mare døde som 42-årig af cancer i september 2006, og Lars blev traumatiseret.

Fra 2013 levede Lars for rejserne til Rusland og Baltikum og de lange sommerophold på universiteter i Moskva (2013-2017). Han havde modtaget et stort legat i Udenrigsministeriet til videreuddannelse. Jeg stødte til i Gdansk, Moskva eller andetsteds. En dag i august 2015 stod vi ved en grænseovergang mellem Litauen og Kaliningradregionen. De russiske grænsevagter gjorde honnør, da Lars viftede med sit røde diplomatpas, mens jeg blev sat med rullekufferten ind i venteværelset.

Jeg har i DES-NYT, nr. 81, november 2024 redegjort for Lars' formelle karriereløb. I april 1981 var han til jobinterview i Udenrigsministeriet, og i juni blev han ansat. Han var da i trediveerne med erfaringer fra tre års virke som systemanalytiker i USA og London, men også ældre end vanligt nyansatte universitetskandidater. Udenrigsministeriet så straks potentialet i den veluddannede, sprogligt velfunderede, men stille og tilbageholdende mand. Kontorcheferne bemær-

kede hans høje begavelse og den kvalitet, der prægede hans arbejde. Her var tale om en medarbejder i topklassen.

Lars Grønbjerg i Paris 2015.

Foto: Bernadette Preben-Hansen

Et højdepunkt i Lars' karriere var arbejdet med Danmarks Baltikum-politik, og i september 1991 blev Lars udnævnt til "chargé d'affaires overfor myndighederne i Estland, Letland og Litauen", da ambassadør Otto Borch rejste hjem. Det var en voldsom verdenshistorisk tid i Sovjetunionen, Rusland og Baltikum fra efteråret 1989 og fremefter, og Lars stod med en kolossal og konstant arbejdsbyrde, som han løste til perfektion. Han var en af hovedarkitekterne bag den succesrige danske Baltikumpolitik i 1990'erne, og han høstede bred anerkendelse for gennemførelsen af Østersøkonferencen i København i marts 1992, der førte til oprettelsen af Østersørådet.

Lars var den introverte intellektuelle, der ikke havde den udadvendte repræsentative adfærd, som er en del af karrierespillet til ambassadørposten. Han var

velovervejet og loyal, respekteret og afholdt i Udenrigstjenesten. Lars var et varmt, beskedent og hjælpsomt menneske, der gerne ville være med, men det var de nære relationer, der betød alt. Han var videbegærlig, nåede vidt om i verden, og så samlede han bøger. Hans bibliotek var meget stort.

Lars skrev kort og klart, og Lars' arbejde bliver en del af Udenrigstjenestens historie. Jeg vil indlevere en kasse med publikationsliste og personlige papirer på Rigsarkivet i Viborg.

Lars boede sammen med sine to sønner Peter, f. 1996, og Martin, f. 1989 (Mares søn af 1. ægteskab) i ejerlejligheden i Valby. Jeg indførte den daglige telefonsamtale, samt gåture i København og rundt om søer i Nordsjælland. Fra 2017 ledsagede jeg Lars på de københavnske hospitaler, og i maj 2021 tog jeg ham i hånden og slæbte ham – med visitors stempel – ind i De Gamles By på Nørrebro i København. Jeg overtalte plejehjemmet til delvist at lade mig passe ham selv, da jeg gik til De Gamles By hver dag og boede der i weekenden.

Lars havde myelomatose (knoglemarvs-kæft), epilepsi og en hjernesygdom. Kognitive funktioner var tabte, men intellektet var der. Vi var glade, havde det godt, og Lars blev et menneske igen – og jeg blev et menneske igen. Samvær handler om nærvær, og jeg kunne skrive fra hans lænestol. Tankerne kredsede oftere om hjemegnen på Sydøstfyn, som Lars havde genset – efter 50 års fravær – i oktober 2020.

Indtryk af Lars Grønbjerg

*Af Karsten Jakob Møller
Fhv. generalmajor og forsvarsattaché i
Moskva*

Den 20. februar 2025 meddelte canceroverlægen mig, at der var en måned igen. Lars blev erklæret terminal den 14. marts. Ugen efter blev Lars ikkekontaktbar, og nu vågede jeg. Lars – og jeg – fik en katolsk velsignelse den 23. marts, efter forudgående aftale med Lars, der var areligiøs og udmeldt af Folkekirken. Dagen efter sendte sygeplejen mig på apoteket efter "noget stærkere". Vi var os to. Jeg læste H.C. Andersen: "Historien om en moder" højt og bad Mare, om hun ikke nok ville hente Lars nu. Så drog Lars et suk, og jeg lukkede vinduet op, så sjælen kunne flyve ud.

Lars' liv var fuldendt, med stor lykke og svær ulykke, men Lars fuldendte også mit liv, med de kampe, jeg som rejseven – men juridisk set "ikkepårørende" – måtte igennem undervejs. Men alt blev ligegyldigt, og en stille glæde satte ind.

Bisættelsen fandt sted lørdag, den 5. april, fra Sankt Mariæ Kirke på Frederiksberg. Den katolske præst Michael Hornbech-Madsen stod for ritualen. Vi sang af Thomas Kingos "Sorrige og glæde", Hans Adolph Brorsons "Op al den ting", og jeg sang af Kingos "Chrysilis". Lars' urne blev nedsat i Mares grav på Solbjerg Parkkirkegård, 2. D., nr. 326, bevidnet af sønnen Peter og mig den 15. april. Tre uger senere var stenen sat.

Farvel, min ven, Laurentius Monteverdi (Lars' latiniserede navn). Så lod du mig tilbage ved grænseovergangen, men jeg fulgte dig til grænsen, hils storkene i Kaliningradregionen. Tranerne flyver mod øst.

Jeg lærte Lars Grønbjerg at kende, da jeg i begyndelsen af 1998 blev udstationeret på den danske ambassade i Mo-

skva som forsvarsattaché. Lars var på det tidspunkt ambassadesekretær. Han var det, man kunne kalde en af ambassadens stille eksistenser, som man ikke umiddelbart lagde så meget mærke til. Imidlertid viste det sig, at der her var tale om, at "det stille vand har den dybe grund". Lars førte sig ikke frem, som nogle af de andre "genier" fra Udenrigsministeriet, men når han tog ordet på det ugentlige mandagsmorgenmøde, var det velovervejnet, præcist, klart og kortfattet, i modsætning til nogle af genierne, der skulle gøre sig bemærket hos ambassadør Christian Hoppe.

Som såkaldt specialattaché opholdt man sig på tålt ophold på ambassaden; det gjaldt dog ikke ambassadøren og Lars. Lars var et gennemført civiliseret menneske og kan nok bedst karakteriseres med det moderne begreb ordentlighed. Han var ikke let at komme ind på livet af, man kan uden at overdrive kalde ham introvert. Men han var hjælpsom og man gik aldrig forgæves, hvis man søgte råd.

I forbindelse med et middagsselskab i mit hjem, hvor vi bl.a. havde inviteret Lars og hans estiske hustru Mare, kom min kone og jeg tættere ind på livet af Lars, hvilket nok så meget skyldtes Mare, som var et livstykke. Vi tilbragte senere en hyggelig weekend sammen i

ambassadens vidunderlige datja i Sølvskoven, et af Moskvas mest eftertragtede områder, som man for nogle år tilbage afhændede for ussel mammon.

Det gode kollegiale forhold og samarbejde fortsatte frem til 1999 (som jeg husker det), hvor Lars blev forflyttet. Herefter gik der nogle år, før vi mødtes fysisk igen, men på det tidspunkt var hans hustru afgået ved døden (2006), hvilket tydeligvis var et meget hårdt slag for ham.

Efter min hjemkomst fra Moskva traf jeg jævnligt Lars i forbindelse med faglige arrangementer, der handlede om Rusland og sikkerhedspolitik. Det var ikke ofte, han blandede sig i debatterne, men når han gjorde det, var det med vægt; i stedet stillede han ofte gode spørgsmål, der kunne udfordre foredragsholderen.

Lars var et retskaffent og ordentligt menneske med meget fine karakteregenskaber. Han var seriøs med alt, hvad han beskæftigede sig med, skarp i analyserne og med en tilsvarende skarp og præcis pen. Hans evner rakte til en større karriere, end den han fik. Årsagen hertil skal formentlig findes i hans indelukkede væsen, der gjorde ham mindre egnet til repræsentative poster.

Han var i sandhed en hædersmand.

Mindeord over Lars Grønbjerg

Af Arne Grove, fhv. honorær konsul for Danmark i Kaliningrad

Mit første møde med Lars fandt sted på hans kontor i Udenrigsministeriet i september 1995. Jeg havde netop modtaget et tilbud om en udstationeringskontrakt for tre år til Kaliningrad på et EU-finansieret miljøprojekt, og mit kendskab til

regionen var dengang begrænset. Lars delte ud af sin viden og gav mig en rapport om Kaliningrad, som jeg havde meget glæde af. Han virkede på mig som en seriøs, stille, flittig og hjælpsom mand, og det fascinerede mig, at han havde arbejdet med systemanalyse i USA.

Senere mødtes vi flere gange på hans kontor i Udenrigsministeriet, hvor samtalen faldt på aktuelt fra Rusland og Østersøregionen og ikke mindst Kaliningrad. I en periode var Lars udstationeret i EU, hvor en af hans opgaver var at repræsentere EU i Østersørådet (CBSS).

Lars var flittig, også efter afskeden fra Udenrigsministeriet. Han læste meget, rejste, deltog i møder og skrev artikler, herunder om Kaliningrad og regionens særlige status. Lars sendte mig sine artikler til gennemsyn og kommentarer.

Gennem de sidste år har jeg besøgt Lars på plejehjemmet "Slottet", hvor jeg måtte konstatere, at samtalerne ikke gik så dybt som tidligere og kræfterne svandt ind. Mit sidste besøg hos Lars fandt sted fredag den 21. marts. Jeg nåede at få et smil, da jeg kom og han sad ved spisebordet i fællestuen. Kort efter ville han gerne køres ind på værelset, hvor han faldt i søvn, men vågnede op med mellemrum, åbnede øjnene inden han igen faldt hen i sin egen verden.

Jeg vil savne Lars og vores samtaler. Æret være hans minde.

God jul og et velsignet nytår!

Dansk-Estisk Selskabs medlemmer og alle, som er interesserede i at udvikle forbindelserne mellem Danmark og Estland, ønskes en rigtig glædelig jul og et velsignet nytår.

**Eller som man siger på estisk:
Häid jõule ja head uut aastat!**

**Ulrich Holstein-Holsteinborg
Formand for Dansk-Estisk Selskab
1990-2025**

**Peter Kyhn
Formand for Dansk-Estisk Selskab
2025-**

Jul på Rådhuspladsen i Tartu, Estlands smukke universitetsby i syd. Foto: Visit Tartu